

Beogradski centar za ljudska prava ([www.bgcentar.org.rs](http://www.bgcentar.org.rs))

Centar za civilno-vojne odnose ([www.ccmr-bg.org](http://www.ccmr-bg.org))

Forum za bezbednost i demokratiju ([www.fbd.org.rs](http://www.fbd.org.rs))



# ZBIRKA PREDLOGA PRAKTIČNE POLITIKE ZA REFORMU POLICIJE U SRBIJI

(BROJ 2 – MART 2010.)



Organization for Security  
and Co-operation in  
Europe  
Mission to Serbia



Koninkrijk  
der Nederlanden



Pred vama je druga **Zbirka predloga praktične politike za reformu policije u Srbiji** koja je nastala kao rezultat zajedničkog rada tri organizacije civilnog društva – Beogradskog centra za ljudska prava, Centra za civilno-vojne odnose i Foruma za bezbednost i demokratiju. Zbirka je deo aktivnosti u okviru projekta „Podsticanje uključivanja civilnog društva u reformu policije u Srbiji“. Objavljena je uz podršku Misije OEBS u Srbiji, ambasada Holandije, Norveške i Mađarske i Ženevskog centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF).

---

# Zbirka predloga praktične politike za reformu policije u Srbiji

---

BROJ 2 – MART 2010.

---

**Autori:**

Žarko Marković

Saša Đorđević

Jan Litavski

---

Izdavači:

Beogradski centar za ljudska prava, Centar za civilno-vojne odnose, Forum za bezbednost i demokratiju

Uz podršku:

Misije OEBS u Srbiji, ambasada Holandije, Norveške i Mađarske i Ženevskog centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF)

Beograd, 2010.

**Sadržaj:**

<b>O ORGANIZACIJAMA.....</b>	<b>4</b>
<b>UPOTREBA SREDSTAVA PRINUDE OD STRANE POLICIJE – PRAVNI OKVIR .....</b>	<b>5</b>
UVOD .....	6
NEDOSTACI PRAVNE REGULATIVE .....	7
PREPORUKE.....	10
<b>PODSTICAJ ZA STVARANJE NACIONALNOG SAVETA ZA PREVENCIJU KRIMINALA .....</b>	<b>11</b>
ZAŠTO JE U SRBIJI POTREBNA PREVENCIJA KRIMINALA? .....	12
IZGRADNJA INSTITUCIONALNOG OKVIRA PREVENCIJE KRIMINALA .....	13
MODEL INSTITUCIONALNOG OKVIRA PREVENCIJE KRIMINALA.....	14
„KRENUTI NEKUD, URADITI NEŠTO, RAZGOVARATI SA NEKIM“ .....	18
PREPORUKE.....	19
<b>ULOGA POLICIJE U SPREČAVANJU NASILJA NA SPORTSKIM PRIREDBAMA.....</b>	<b>21</b>
UVOD .....	22
MERE KOJE JE DRŽAVA PREDUZELA .....	23
REPRESIVNE MERE .....	24
PREVENTIVNE MERE .....	24
ZAVRŠNA RAZMATRANJA .....	25
PREPORUKE.....	27
<b>O AUTORIMA.....</b>	<b>29</b>

## O ORGANIZACIJAMA:

**Beogradski centar za ljudska prava** ([www.bgcentar.org.rs](http://www.bgcentar.org.rs)) osnovan je 1995. godine kao nestranačko, nepolitičko i neprofitno udruženje građana zainteresovanih za unapređenje teorije i prakse ljudskih prava. Osnovni ciljevi Beogradskog centra su širenje znanja o ljudskim pravima i humanitarnom pravu, razvijanje demokratije i uspostavljanje pravne države i građanskog društva. Centar nastoji da podigne svest građana o značaju i dometima ideje ljudskih prava i sloboda i doprinese stvaranju klime za njihovo puno uvažavanje. Najvažnije oblasti delovanja Centra su obrazovanje, istraživanje, izdavaštvo, organizovanje javnih rasprava, skupova i predavanja, izrada modela zakona i predloga za reformu zakonodavstva i državnih ustanova, izveštavanje o stanju ljudskih prava, pravna pomoć žrtvama kršenja ljudskih prava, humanitarna pomoć i saradnja s domaćim i međunarodnim organizacijama i ustanovama koje se bave unapređivanjem ljudskih prava, pravne države i demokratije. Centar je objavio preko 90 knjiga, a od 1998. godine redovno objavljuje svoj godišnji izveštaj o stanju ljudskih prava u zemlji. Za doprinos unapređivanju ljudskih prava Centar je 2000. godine dobio međunarodnu nagradu Bruno Kreisky. Centar je član Udruženja instituta za ljudska prava i Balkanske mreže za ljudska prava.

**Centar za civilno-vojne odnose** ([www.ccmr-bg.org](http://www.ccmr-bg.org)) je nestranačko, nepolitičko i neprofitno udruženje građana. Osnovano je 1997. godine u cilju istraživanja celine odnosa između vojske i društva sa stanovišta modernog mišljenja i praktikovanja individualne, nacionalne, regionalne i globalne bezbednosti. Za te svrhe Centar se posebno bavi problemima reforme sektora bezbednosti i oružanih snaga u tranzicijskim i postkonfliktnim zemljama, te izgledima za njihovo stavljanje pod demokratsku civilnu kontrolu i javni nadzor. U okviru Centra za civilno-vojne odnose, januara 2006. godine počela je da radi Beogradska škola za studije bezbednosti. U okviru ovog istraživačkog odeljenja zaposleno je 10 mladih i talentovanih istraživača, diplomaca sa fakulteta društvenih nauka, koji će u Školi dobiti kompletnu stručnu podršku za istraživački rad i formalno napredovanje u akademskoj karijeri. Beogradska škola predstavlja originalan projekat kojim Centar želi da započne proces formiranja i obrazovanja nove generacije istraživača nacionalne i globalne bezbednosti. Glavni ciljevi Škole su osposobljavanje istraživača za samostalno iniciranje istraživanja i aktivno učešće u reformi sektora bezbednosti. Centar je član Federacije nevladinih organizacija Srbije, mreže partnerskih nevladinih organizacija Kancelarije za pridruživanje Evropskoj uniji Vlade Srbije, Informacionog foruma bezbednosnog sektora, Nacionalnog verskog udruženja za EU, Sigurnije mreže Balkana i Međunarodnog savetodavnog odbora DCAF.

**Forum za bezbednost i demokratiju** ([www.fbd.org.rs](http://www.fbd.org.rs)) osnovan je 20. maja 2004. godine u Beogradu sa ciljem da kroz svoju aktivnost doprinosi demokratskim procesima i razvoju društva, posebno podstičući jačanje civilne kontrole, deideologizaciju i depolitizaciju ukupnog bezbednosnog domena. Forum za bezbednost i demokratiju kao svoj vrhunski vrednosni princip zastupa uverenje da su pitanja odbrane i bezbednosti neodvojiva od pitanja građanskih prava i sloboda, političke i socijalne stabilnosti. Kao demokratska organizacija Forum svojim članovima dozvoljava slobodno iznošenje ličnih ili privatnih mišljenja u javnosti koji nisu i zvanični stavovi organizacije. Forum svoje ciljeve ostvaruje javnim delovanjem, organizovanjem stručnih skupova, savetovanja, seminara i slično (samostalno ili u zajednici sa drugim organizacijama) i kroz aktivnosti ekspertskih timova, čiji članovi ne moraju biti nužno i članovi Forumu. Forum za bezbednost i demokratiju bavi se i objavljivanjem knjiga i drugih publikacija i medijskih prezentacija; organizovanjem naučnih i stručnih radnika za rad na naučnim, stručnim i istraživačkim projektima iz domena bezbednosti i putem saradnje sa stručnim udruženjima i drugim organizacijama u zemlji i inostranstvu koje se bave sličnim problemima.

## UPOTREBA SREDSTAVA PRINUDE OD STRANE POLICIJE – PRAVNI OKVIR

Autor: ŽARKO MARKOVIĆ  
istraživač, Beogradski centar za ljudska prava

*Uslovi, način upotrebe, izveštavanje o upotrebi sredstava prinude i ispitivanje njene opravdanosti i pravilnosti, predstavljaju, zbog ozbiljnosti posledica koje mogu nastupiti usled primene sile, izuzetno važan segment rada policije, koji je potrebno jasno i detaljno pravno regulisati, kako bi se u što većoj meri izbegla mogućnost zloupotrebe ovlašćenja, samovolje i arbitrnosti policijskih službenika, a time i povreda prava građana. Upotreba sredstava prinude regulisana je Zakonom o policiji, Pravilnikom o tehničkim obeležjima i načinu upotrebe sredstava prinude i Obaveznom instrukcijom o načinu izveštavanja i ocenjivanja opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude, a kažnjavanje počinitelaca krivičnih dela koje službeno lice može izvršiti nezakonitom upotrebom sile Krivičnim zakonikom. U ovom tekstu ukratko ćemo analizirati odredbe ovih pravnih akata, posebno one koje se odnose na način izveštavanja i ocenjivanja opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude, ukazujući na mogućnosti za njihovo poboljšanje, a uzimajući u obzir važeće međunarodnopravne standarde.*

### Osnovne napomene

- Pravilnikom o tehničkim obeležjima i načinu upotrebe sredstava prinude, čijim stupanjem na snagu je prestao da važi Pravilnik o uslovima i načinu upotrebe sredstava prinude iz 2004. godine, nije detaljno regulisan postupak izveštavanja i ocenjivanja opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude, već je to regulisano Obaveznom instrukcijom, što sa stanovišta pravne tehnike nije najbolje rešenje;
- Postupak unutrašnje kontrole opravdanosti i zakonitosti upotrebe sredstava prinude nije uređen na način koji bi u najboljoj meri omogućio objektivno i nezavisno ispitivanje rada policijskih službenika – Pravilnikom nije propisana obaveza obaveštavanja Sektora unutrašnje kontrole u slučaju da je usled upotrebe sredstava prinude nastupila smrt ili teška telesna povreda nekog lica (ova obaveza bila je propisana ranije važećim Pravilnikom i predstavljala je bolji vid garantije za objektivno preispitivanje postupanja policajaca);
- Unutrašnja kontrola opravdanosti i zakonitosti upotrebe sredstava prinude trebala bi biti regulisana tako da u njenom vršenju uopšte ne učestvuju, ili u što manjoj meri učestvuju policijski službenici iz organizacione jedinice iz koje je i službenik čije se postupanje ispituje, što važećim Pravilnikom nije obezbeđeno;
- Krivični zakonik predviđa suviše blage kazne za krivična dela koja službena lica mogu izvršiti nezakonitom upotrebom sile, a uz to ne predviđa kažnjavanje za pokušaj izvršenja krivičnih dela zlostavljanje i mučenje i iznuđivanje iskaza.

## Uvod

Zakonski okvir kojim je u Srbiji regulisano postupanje policije (pre svega Zakon o policiji i Zakonik o krivičnom postupku), kao i upotreba sile od strane policijskih službenika u Srbiji je u najvećoj meri u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima u ovoj oblasti, uspostavljenim pod okriljem Ujedinjenih nacija (UN)<sup>1</sup> i Saveta Evrope.<sup>2</sup> I odredbe Zakona o policiji kojim se određuju vrste sredstava prinude i uslovi i način njihove upotrebe ne odstupaju značajno od ovih standarda. I pored toga, Zakon o policiji eksplicitno obavezuje službena lica da postupaju ne samo u skladu s domaćim zakonodavstvom, već i da poštuju standarde uspostavljene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Osnovnim principima UN o upotrebi sile i vatrenog oružja od strane službenih lica koja sprovode zakon, Evropskim kodeksom policijske etike i drugim međunarodnim aktima koji se odnose na policiju (čl. 31, st. 5).

Zakoni Srbije predviđaju upotrebu prinude samo kao nužno sredstvo, a Zakon o policiji isključivo u situaciji kada službeno lice na drugi način ne može izvršiti zadatak, pri čemu je propisana obaveza da se to čini suzdržano i srazmerno opasnosti koja pretilo zakonom zaštićenom dobru i vrednosti, odnosno težini dela koje se sprečava ili suzbija. Propisano je da će se uvek upotrebljavati najblaže sredstvo prinude koje garantuje uspeh, i da će se koristiti srazmerno razlogu upotrebe i na način kojim se službeni zadatak izvršava bez nepotrebnih štetnih posledica. Službeno lice je dužno da, kada je to u datoj situaciji moguće i ne dovodi u pitanje izvršenje policijske akcije, pre upotrebe sredstva prinude na to upozori lice prema kome sredstvo namerava upotrebiti. Postoji dužnost službenih lica da čuvaju ljudske živote, prouzrokuju što manje povreda i materijalne štete, i osiguraju da se pomoć povređenom ili ugroženom licu što pre pruži i da njegovi najbliži o tome što pre budu obavešteni.

Zakonom o policiji predviđene vrste sredstava prinude dovoljno su brojne i raznovrsne da omogućavaju policiji da u situacijama kada je neophodno primeniti silu može izabrati sredstvo koje je najadekvatnije u datoj situaciji i koje će proizvesti najmanje štetne posledice po lice na koje se primenjuje s jedne strane, i osigurati opštu i bezbednost službenika koji sredstvo prinude upotrebljava. Naravno, da bi službeno lice moglo upotrebiti najblaže sredstvo prinude, kako je to propisano Zakonom o policiji, potrebno je da je dobro obučeno i sposobno da tim sredstvom postigne svrhu predviđenu konkretnom policijskom operacijom.

Ipak, i pored u najvećoj meri zadovoljavajuće usklađenosti Zakona o policiji sa međunarodnim standardima, u pravnim aktima kojim je regulisana upotreba prinude od strane policije postoje nedostaci. Oni se, pre svega, odnose na način izveštavanja i ocenjivanja opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude, određen Pravilnikom o tehničkim obeležjima i načinu upotrebe sredstava prinude, kojim se praktično razrađuju odredbe Zakona o policiji. Nedostatke sadrži i Krivični zakonik (KZ), koji predviđa kazne za nezakonitu

<sup>1</sup> Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvencija protiv torture UN, Pravila ponašanja UN za službena lica koja sprovode zakon, Osnovni principi UN pri upotrebi sile i vatrenog oružja od strane službenih lica koja sprovode zakon.

<sup>2</sup> Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropski kodeks policijske etike.

upotrebu sredstava prinude od strane službenih lica, ali to ne čini u skladu sa međunarodnopravnim standardima, uprkos tome što je usvojen u skorije vreme (2005.) i od tada izmenjen više puta (poslednji put krajem 2009. godine). U ovom tekstu pokušaćemo ukazati na nedostatke pravne regulative u oblasti upotrebe sredstava prinude od strane policije, i ponuditi rešenja za njihovo ublažavanje ili otklanjanje.

### **Nedostaci pravne regulative**

Stupanjem na snagu Pravilnika o tehničkim obeležjima i načinu upotrebe sredstava prinude 2007. godine, prestao je da važi Pravilnik o uslovima i načinu upotrebe sredstava prinude iz 2004. godine i na taj način je ova oblast rada policije regulisana podzakonskim aktom koji je u skladu sa Zakonom o policiji iz 2005. godine. Iako je novi Pravilnik u delu u kojem određuje tehnička obeležja sredstava prinude popunio pravne praznine koje su postojale pre njegovog donošenja, on je doneo i neka rešenja koja se ne mogu smatrati naprednijim od onih iz prethodnog Pravilnika, čak naprotiv.

Naime, u delu kojim reguliše unutrašnju kontrolu opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude i obaveštavanje nadležnih organa novi Pravilnik je znatno manje detaljan od prethodnog, posvećujući ovoj materiji samo tri člana, i prepuštajući regulisanje ovih pitanja ministru unutrašnjih poslova, koji je u vezi s njima izdao Obaveznu instrukciju, što sa stanovišta pravne sigurnosti i transparentnosti rada Ministarstva nije najbolje rešenje. Ovako važna materija trebala bi biti regulisana pravnim aktima višeg ranga od instrukcije.

Svrstavanje odredbi o uslovima i načinu upotrebe sredstava prinude u akt neodgovarajućeg ranga nije jedini i najvažniji nedostatak trenutno važeće regulative. Ranije važeći Pravilnik je izričito propisivao obavezu hitnog obaveštavanja nadležnog tužioca, istražnog sudije i Sektora unutrašnje kontrole, u slučaju da je usled upotrebe sredstava prinude nastupila smrt lica ili telesna povreda, ili ako je naneta materijalna šteta ili izazvana uznemirenost građana. Novi pravilnik ne sadrži odredbu o obaveznom obaveštavanju ovih organa, već predviđa da se u slučaju kada je upotrebljeno vatreno oružje, ili kada je usled primene sredstava prinude nastupila smrt ili teška telesna povreda ili ako je sredstvo prinude upotrebljeno protiv više lica, obrazuje komisija u sastavu od najmanje tri policijska službenika koja razmatra okolnosti upotrebe sredstva prinude, sačinjava zapisnik i daje mišljenje o tome da li je sredstvo prinude zakonito i stručno upotrebljeno.

Iako to što Pravilnik ne sadrži obavezu hitnog obaveštavanja nadležnog tužioca, istražnog sudije i Sektora unutrašnje kontrole ne isključuje mogućnost da ovi organi ispituju zakonitost postupanja službenog lica koje je silu upotrebilo, ipak je ovakva obaveza bila značajna garantija za efikasno istraživanje postupaka policije i trebalo bi je ponovo uvesti.

Imajući u vidu da je uloga policije u vršenju uviđaja često od ključnog značaja, hitno obaveštavanje i dolazak na mesto događaja istražnog sudije predstavlja meru kojom se mogu sprečiti eventualne zloupotrebe i na najbolji način obezbediti dokazi u slučaju da je potrebno istražiti postupanje policijskog službenika.

Ne treba naglašavati da je u postupku unutrašnje kontrole postupanja policijskih službenika u ovim slučajevima (kada je nastupila smrt ili teška telesna povreda lica) za preduzimanje iscrpne i delotvorne istrage neophodno da iz nje budu isključeni policajci koji su zaposleni u organizacionoj jedinici u kojoj radi i policajac čije se postupanje ispituje. Novim Pravilnikom nisu uspostavljene garantije kojim bi bilo obezbeđeno da istrage o postupku službenog lica vode službenici koji ne pripadaju njegovoj službi. U delu kojim se reguliše ispitivanje opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude u slučaju kada je upotrebljeno vatreno oružje, ili je nastupila teška telesna povreda ili smrt, ili je sredstvo prinude upotrebljeno protiv više od tri lica, predviđeno je da načelnik područne policijske uprave u kojoj radi službenik koji je upotrebio sredstvo prinude, obrazuje komisiju u sastavu od najmanje tri policijska službenika, koja razmatra okolnosti upotrebe sredstava prinude, sačinjava zapisnik i daje mišljenje o tome da li je sredstvo prinude zakonito i stručno upotrebljeno (čl. 25 Pravilnika). Ovakvom odredbom nije obezbeđena objektivnost, jer nije isključena mogućnost da članovi komisije budu službenici iz organizacione jedinice Ministarstva iz koje je i službenik čije postupanje ispituju, pa je moguće da članovi komisije budu službenici koji su po prirodi posla u bliskim i stalnim odnosima sa službenikom čije se postupanje ispituje. Ranije važeći Pravilnik je objektivnost postupka obezbeđivao znatno bolje – propisivanjem obaveznog obaveštavanja Sektora unutrašnje kontrole, koji je onda preduzimao mere za ispitivanje opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude u konkretnom slučaju.

Novo rešenje ne isključuje mogućnost da unutrašnja kontrola uporedo sa tročlanom komisijom ispituje slučaj, ali je svakako za njen rad bolje da o događaju u kojem je nastupila smrt ili telesna povreda bude odmah obavestena (kao što je slučaj i sa istražnim sudijom). Pored toga, racionalnije je da ovaj posao obavlja samo jedna služba (Sektor unutrašnje kontrole), nego da se time bave dva tela. I krug događaja o kojim se preduzima postupak kontrole koji je drugačiji od osnovnog (kada opravdanost i pravilnost upotrebe sredstava prinude ispituje samo nadređeni starešina službenika koji je upotrebio sredstvo prinude) bio je šire određen ranije važećim Pravilnikom – on je ovaj postupak predviđao u slučaju da je nastupila telesna povreda, bez obzira na njen stepen (novi Pravilnik zahteva da je nastupila teška telesna povreda, pri čemu propušta da propiše da će lice koje je povređeno biti hitno pregledano od strane lekara) i u slučaju da je nastupila znatna materijalna šteta ili nastupila uznemirenost građana (novi Pravilnik ne predviđa posebni postupak u ovim slučajevima). Ipak, novim Pravilnikom napravljena je i jedna pozitivna promena, tročlana komisija ispituje ponašanje policijskog službenika i u slučaju kada je upotrebljeno vatreno oružje (bez obzira na posledicu), što ranije nije bio slučaj.

Od značaja za bolju kontrolu rada policije prilikom upotrebe sile bila bi šira upotreba savremene tehnologije – pre svega tehnologije za video-snimanje policijskih akcija. Nažalost, ova tehnologija je do sada korišćena više u svrhe samopromocije MUP, prilikom hapšenja nekih javnih ličnosti, pri čemu se po pravilu nije vodilo računa o dostojanstvu lica koje se lišava slobode, niti o poštovanju presumpcije nevinosti.



Jedna od vrlo važnih obaveza države, ustanovljenih međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava, u slučaju da je usled upotrebe sredstava prinude nastupila telesna povreda ili smrt ili nezakonito ograničeno ili uskraćeno neko od ljudskih prava lica prema kome se prinuda upotrebljava, jeste sprovođenje iscrpne i delotvorne istrage i kažnjavanje počinitelaca krivičnog dela. Upravo kažnjavanje počinitelaca krivičnih dela izvršenih nezakonitom upotrebom sile od strane službenih lica nije adekvatno regulisano našim zakonodavstvom – konkretno Krivičnim zakonikom.

Krivičnim zakonikom predviđena su krivična dela koja policijski službenik može izvršiti nezakonitom i prekomernom upotrebom sile, kao što su zlostavljanje i mučenje, iznuđivanje iskaza i protivpravno lišenje slobode. Treba istaći da Krivični zakonik u delu kojim definiše ova krivična dela nije u skladu sa Konvencijom protiv mučenja UN, jer ne predviđa kažnjavanje i za pokušaj iznuđivanja iskaza i zlostavljanja i mučenja. Rešenja Krivičnog zakonika na još jedan, doduše ne tako očigledan način, odstupaju od Konvencije protiv mučenja. Naime, Konvencijom (čl. 4) je predviđena obaveza država članica da inkriminišu akte mučenja, pokušaj izvršenja mučenja i sve druge postupke bilo kog lica koji predstavljaju saučesništvo u nekom činu mučenja, kao i da propišu odgovarajuće kazne srazmerne težini dela. Kazne propisane KZ za ovde navedena krivična dela nisu ni izbliza adekvatne težini dela. Propisana kazna za krivično delo zlostavljanje i mučenje koje izvrši službeno lice je od tri meseca do tri godine zatvora, odnosno od jedne do osam godina zatvora (ukoliko je silom nanesen veliki bol ili teške patnje s ciljem da se dobije priznanje, iskaz ili obaveštenje ili da se izvrši zastrašivanje ili nezakonito kažnjavanje, ili ako je sila upotrebljena iz pobude zasnovane na nekom obliku diskriminacije), a imajući u vidu da je i sudska kaznena politika vrlo blaga (često se izriču uslovne kazne), jasno je da je neophodno povećati zakonom propisane kazne, kako bi se postigla jedna od svrha kažnjavanja – generalna prevencija. Na neprimereno niske kazne ukazao je u svojim preporukama i Komitet protiv mučenja UN.<sup>3</sup>

Još jedan nedostatak KZ je u tome što se ne pravi razlika između nezakonitih i zakonitih ubistava. Zakonik ne predviđa postojanje standarda „upotrebe sile na osnovu zakona“ koja prouzrokuje smrtnu posledicu, kao osnova za isključenje postojanja krivičnog dela pod određenim okolnostima u konkretnom slučaju. U slučajevima kada bi službeno lice upotrebilo sredstva prinude prilikom izvršavanja službenih dužnosti, usled čega bi pravo na život bilo ugroženo ili potencijalno povređeno, (ne)zakonitost takvog ponašanja bi se cenila u skladu sa odredbama o krajnjoj nuždi i sa stanovišta ovlašćenja službenog lica da upotrebi silu na osnovu Zakona o policiji.

<sup>3</sup> „Concluding observations of the Committee against Torture“, Committee against Torture, 21. novembar 2008., Internet, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.SRB.CO.2.pdf>.

**Preporuke:**

- Način upotrebe sredstava prinude, uključujući i izveštavanje i ispitivanje opravdanosti i celishodnosti upotrebe sredstava prinude treba regulisati Pravilnikom, a ne Obaveznom instrukcijom;
- Potrebno je izričito propisati obavezu hitnog obaveštavanja nadležnog tužioca, istražnog sudije i Sektora unutrašnje kontrole, u slučaju kada je nastupila smrt ili povreda nekog lica;
- U slučaju smrti ili teške telesne povrede nekog lica, iz postupka ispitivanja opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude trebalo bi isključiti službenike iz organizacione jedinice kojoj pripada službenik čije se postupanje ispituje i postupak prepustiti Sektoru unutrašnje kontrole;
- Trebalo bi Pravilnikom izričito propisati obavezu da licu koje je prilikom upotrebe sredstava prinude povređeno bude odmah omogućen pregled od strane lekara kojeg samo odabere;
- Potrebno je obezbediti odgovarajuće kapacitete Sektora unutrašnje kontrole, kako bi mogao blagovremeno i adekvatno da reaguje u svakom slučaju u kojem postoji potreba za preispitivanjem postupanja policijskih službenika;
- Prilikom radnji koje preduzima policija, a prilikom kojih je razumno očekivati da će biti neophodno upotrebiti sredstva prinude, trebalo bi, uvek kada je to moguće, koristiti savremene tehnologije – pre svega video-snimanje; ovo se posebno odnosi na postupanje policije prilikom obezbeđivanja masovnih okupljanja;
- Kazne zaprećene za krivična dela koja službeno lice može izvršiti nezakonitom upotrebom sredstava prinude trebalo bi da budu oštrije, pre svega za krivično delo zlostavljanje i mučenje;
- Krivičnim zakonikom trebalo bi predvideti da će se kazniti i pokušaj iznuđivanja iskaza i zlostavljanja i mučenja, što trenutno nije slučaj;

## PODSTICAJ ZA STVARANJE NACIONALNOG SAVETA ZA PREVENCIJU KRIMINALA

Autor: SAŠA ĐORĐEVIĆ  
istraživač, Centar za civilno-vojne odnose

*Ideja stvaranja Nacionalnog saveta za prevenciju kriminala predočena je u Polaznom okviru Nacionalne strategije prevencije kriminala, dokumentu čiji je inicijator Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. Izrada strategije i stvaranje Saveta ključni su elementi u sveobuhvatnom strateškom pristupu prevencije kriminala – u zakonodavnom, odnosno izvršnom delu. U radu želimo da ukažemo na značaj stvaranja i predložimo model Nacionalnog saveta za prevenciju kriminala, uključujući njegovu organizacionu strukturu, kao i značaj saradnje sa područnim policijskim upravama, kancelarijama za mlade i opštinskim savetima za bezbednost.*

### Osnovne napomene

- Dokument pod nazivom „Polazni okvir Nacionalne strategije prevencije kriminala“ iz 2009. godine predstavlja inicijativu Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije (MUP).<sup>4</sup> Time je načinjen početni korak za izradu strategije i najavljena je veća aktivnost MUP u prevenciji kriminala, posebno kriminala sa elementima nasilja, opojnih droga, imovinskih delikata, kao i maloletničke delikvencije.
- U skladu sa ciljem Polaznog okvira – da pokrene i stimuliše profesionalni, stručni i društveni dijalog o budućim pravcima delovanja u oblasti prevencije kriminala u Republici Srbiji, ciljevi predloga praktične politike su višestruki. U predlogu praktične politike posebna pažnja obratiće se na stvaranje Nacionalnog saveta za prevenciju kriminala. Predlaže se model institucionalnog okvira prevencije kriminala i ukazuje se na značaj saradnje sa područnim policijskim upravama, kancelarijama za mlade i opštinskim savetima za bezbednost. Pored toga, ukazuje se i na mogućnost korišćenja evropskih fondova predpristupne pomoći.
- U daljem procesu izrade strategije neophodno je da MUP, a posebno Odeljenje za organizaciju, prevenciju i rad policije u zajednici u saradnji sa Biroom za strateško planiranje, nastavi rad na izradi i usvajanju Nacionalne strategije prevencije kriminala pokretanjem javne rasprave i predstavljanjem glavnih nalaza strategije poslanicima Narodne skupštine Republike Srbije, organizacijama civilnog društva i stručnoj akademskoj javnosti. Time bi strategija dobila na kvalitetu.

<sup>4</sup> U izradi Polaznog okvira Nacionalne strategije prevencije kriminala učestvovali su: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, Centar za prava deteta i Misija OEBS u Srbiji. Dokument je dostupan na: [http://prezentacije.mup.gov.rs/Deca/dl/Polazni\\_okvir\\_Nacionalne\\_strategije\\_prevencije\\_kriminala\\_lat.doc](http://prezentacije.mup.gov.rs/Deca/dl/Polazni_okvir_Nacionalne_strategije_prevencije_kriminala_lat.doc).

## Zašto je u Srbiji potrebna prevencija kriminala?

Pokazatelji koji govore u prilog stvaranju institucionalnog okvira prevencije kriminala su porast krivičnih dela maloletnika i nasilja koje je najviše izraženo kod mladih.

Krajem januara 2010. godine pet organizacija civilnog društva predstavilo je rezultate istraživanja o prisutnosti nasilja u deset srednjih škola u Srbiji. Rezultati su zabrinjavajući ukoliko se ima u vidu da je svaki drugi srednjoškolac prisustvovao tučama, svaki šesti pljačkama, a svaki jedanaesti seksualnom zlostavljanju.<sup>5</sup> Time se potvrđuje mišljenje izneto u Polaznom okviru Nacionalne strategije prevencije kriminala da prioriteti pri sprovođenju Strategije treba da budu suzbijanje krivičnih dela kriminala sa elementima nasilja, delikata koje čine maloletnici i krivičnih dela protiv imovine.

Posebno je zabrinjavajuća uporedna analiza porasta krivičnih dela maloletnika u periodu od 2005. do 2008. godine. Naime, u 2005. godini, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku broj maloletnih učinilaca krivičnih dela iznosio je 2945, a 2008. godine 4085.<sup>6</sup> Statistika Ministarstva unutrašnjih poslova znatno je drugačija. U 2007. godini broj prijavljenih maloletnih učinilaca krivičnih dela iznosio je 7983, a 2008. godine smanjen je za nešto više od 9%, odnosno 7263 delikata.<sup>7</sup>

S druge strane, mladi ljudi, zbog različitih činilaca koji postoje (ili su postojali) u društvenom okruženju i koji štetno utiču na ponašanje, smatraju da nasiljem i kriminalnim ponašanjem mogu da dobiju viši status u društvu. Takva aktivnost „na prvi pogled“ deluje veoma unosno i opredeliti se za takvu ulogu čini se lakšim izborom. Od 2000. godine pa sve do danas, kriminalno ponašanje mladih postaje sve agresivnije sa naglašenim rasističkim i nacionalističkim karakteristikama. Ubistvom francuskog navijača, Brisa Tatona u septembru 2009. godine ta se činjenica potvrdila. **Promocija nenasilja među mladima u Srbiji je neophodna.** Preventivnim delovanjem protiv nasilja kod maloletnika i mladih čini se početni korak protiv njihovog kriminalnog ponašanja. Time Nacionalni savet za prevenciju kriminala, za čije se osnivanje zalažemo, dobija svoju prvu ulogu.

Na navedene probleme potrebno je reagovati strateški i preventivno kroz odgovarajuće praktične mere i aktivnosti policije, ali i ostalih društvenih aktera u otklanjanju uzroka i uslova koji dovode do pojave krivičnih dela, represivno kroz otkrivanje i rasvetljavanje krivičnih dela uz efikasnije sankcionisanje krivičnih dela. **Izradom i sprovođenjem Nacionalne strategije prevencije kriminala, kao i stvaranjem posebnog koordinacionog i savetodavnog tela, Nacionalnog saveta za prevenciju kriminala, čini se korak više u sprečavanju kriminalnog ponašanja i pojave recidivizma.** Ipak, napominjemo da je strategija samo početni korak

<sup>5</sup>Za više informacija o rezultatima istraživanja pogledati: Sonja Šulović, „Đaci masovno kriju batine zbog straha od osвете“, *Blic Online*, 23. januar 2010. godine, Internet, <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/173542/Daci-masovno-kriju-batine-zbog-straha-od-osvete>.

<sup>6</sup>„Maloletni učinioi krivičnih dela, 2004 – 2008. godine“, *Republički zavod za statistiku*, saopštenje br. 138, god. LIX, 28. maj 2009, Internet, <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/dokumenti/saopstenja/SK11/sk11122008.pdf>.

<sup>7</sup> Simić, M. „Banalna čarka u trenu se preobrati u ubistvo“, *Politika Online*, 22. februar 2009. godine, Internet, <http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/maloletnicki-kriminal-usrbiji/Banalna-charka-u-trenu-se-preobrati-u-ubistvo.lt.html>.

i da se bez efikasnih načina i akcija prevencije kriminala gde MUP ima presudnu ulogu, kao i kvalifikovanih trenera, sve mere prevencije kriminala nalaze pod znakom pitanja.<sup>8</sup> Na kraju napominjemo da izrada i sprovođenje strategije prevencije kriminala podrazumeva napore svih društvenih aktera da se kriminalno ponašanje spreči na sve načine pre njegove pojave.

### **Izgradnja institucionalnog okvira prevencije kriminala**

Prilikom stvaranja određenog institucionalnog tela, posebno imajući u vidu da bi njegova glavna uloga trebalo da bude **savetodavna i koordinaciona**, potrebno je odgovoriti na sledeća pitanja: Zašto je postojanje takvog tela neophodno? Koji ključni akteri bi trebalo da budu „pogon“ izgradnje tela? Činjenice koje dodatno otežavaju odgovor su sadašnje (i buduće) posledice ekonomske krize i smanjenje državne administracije, koja je u planu.

Analiza koja je predočena na početku teksta, iako kratka, delimično odgovara na prvo pitanje o neophodnosti postojanja institucionalnog okvira prevencije kriminala. Tome se dodaje i činjenica da su u Srbiji potrebne neprekidne akcije u prevenciji nasilja i kriminala, posebno kod mladih ljudi. Zbog toga i smatramo da maloletnici i mladi predstavljaju primarnu ciljnu grupu u prevenciji kriminala. Projekti i akcije koje su po svom karakteru *ad hoc* postižu rezultate, ali se njima rešavaju samo kratkoročni problemi, dok je dugoročno planiranje nužno za efikasnu prevenciju kriminala i ono, u ovom trenutku, nedostaje.<sup>9</sup> Izradom i usvajanjem, a kasnije i sprovođenjem strategije trebalo bi podstaći aktivnosti za dugoročno rešavanje problema.

**U sprovođenju strategije prevencije kriminala, koordinaciona i savetodavna uloga trebala bi da pripadne Nacionalnom savetu za prevenciju kriminala.** Dugoročno planiranje, kao preduslov efikasne prevencije kriminala, zahteva neprekidan rad, stalni monitoring i istraživanja kriminalnog ponašanja u rasponu od nekoliko godina. **U tom zadatku predstavnici policije u Nacionalnom savetu imaće najznačajniju ulogu imajući u vidu njihovo iskustvo.** Time Nacionalni savet dobija svoju drugu ulogu.

Drugo pitanje se odnosi na ključnog aktera u pokretanju stvaranja institucionalnog okvira prevencije kriminala. Glavna uloga u društvenom i političkom životu Srbije pripada političkim strankama. One, bez obzira na orijentaciju, često ističu u svojim programima ili u medijskim izjavama važnost o sistemskoj borbi protiv kriminala u razvoju građanskog i demokratskog društva.<sup>10</sup> Međutim, otežavajuća okolnost je ta da rezultati prevencije nisu приметni za vreme njihovog „boravka“ na vlasti i zbog toga političke stranke često zaobilaze prevenciju kao metod suzbijanja kriminala, a oslanjaju se na hapšenja uz „glamuroznu“ medijsku podršku, zbog dobijanja političkih poena. Isto tako, postavlja se pitanje da li su

<sup>8</sup> Maggie Blyth, Enver Solomon (eds), *Prevention and youth crime: Is early intervention working?*, Centre for Crime and Justice Studies, Bristol, 2009. p. 15.

<sup>9</sup> U proteklih nekoliko godina u Srbiji pokrenuto je nekoliko programa prevenciji kriminala, posebno maloletničke delikvencije. To su: „Škola bez nasilja“, „Šansa deci za promenu“, „Školski policajac“, „Policija u lokalnoj zajednici“.

<sup>10</sup> Na primer, to je istaknuto u Deklaraciji o pomirenju Demokratske stranke i Socijalističke partije Srbije. Pogledati: [http://www.pescanik.net/images/stories/pdf/Deklaracija\\_o\\_politickom\\_pomirenju.pdf](http://www.pescanik.net/images/stories/pdf/Deklaracija_o_politickom_pomirenju.pdf).

političke stranke svesne činjenice, iako to prevazilazi njihove „četvorogodišnje interese“, da nasilno i kriminalno ponašanje mladih posledično prelazi u delovanje različitih organizovanih kriminalnih grupa čije aktivnosti bi trebalo da suzbiju jer su to obećali u svojim predizbornim obećanjima. **Posebnu ulogu u podsticanju stvaranja institucionalnog okvira prevencije kriminala trebalo bi da pripadne ministru unutrašnjih poslova, kao pojedincu koji se nalazi i na vrhu političke stranke i ministarstva.**

**Prevencija bi trebalo da se tumači kao ključna dimenzija vođenja politike jedne države.** Zbog toga potrebno je da se na agendi političkih stranaka pronađe mesto za prevenciju kriminala. Moć političkih stranaka naročito je značajna u sprovođenju mera, ciljeva i prioriteta buduće Nacionalne strategije prevencije kriminala, naročito na lokalnom nivou. Rezultati prevencije bi najverovatnije bili skromni bez njihove podrške. Time bi Nacionalni savet imao ulogu da **pronalaženjem glavnih uzroka kriminalnog ponašanja i definisanjem načina delovanja (u vidu akcija i projekata prevencije, kao i različitim savetima) pruži smernice delovanja političkim strankama.**

Tema koja je povezana sa prethodnim problemima je nepostojanje javne rasprave o oblicima prevencije kriminala, iako neka istraživanja javnog mnjenja pokazuju da „strah od kriminala“ najviše zabrinjava građane.<sup>11</sup> To je dodatni razlog da se u aktivnostima političkih stranaka pronađe mesto za prevenciju kriminala.

U daljem procesu izrade i usvajanja Nacionalne strategije prevencije kriminala **nužno je podstaći javnu raspravu i inicijatori bi trebali da budu i MUP i organizacije civilnog društva.** MUP bi imao kroz proces usvajanja Nacionalne strategije i rad Nacionalnog saveta ulogu glavnog promotera preventivnih mera prevencije kriminala, podstičući akcije i programe i pružajući podršku inovativnim idejama prevencije kriminala. Razmenom informacija između pomenutih aktera uočiće se nedostaci budućeg nacarta strategije, ali i uspostaviti potrebni kontakti i mehanizmi koordinacije koji će biti od posebne važnosti u sprovođenju strategije, a time i u radu Nacionalnog saveta. Bilo bi dobro da se pri izradi i usvajanju Nacionalne strategije prevencije kriminala ne ponovi scenario usvajanja bez javne rasprave Nacionalne strategije za borbu protiv organizovanog kriminala.

### **Model institucionalnog okvira prevencije kriminala**

U prethodnom odeljku videli smo da izgradnja institucionalnog okvira prevencije kriminala **zahteva izradu strateškog i akcionog plana, podršku političkih stranaka, MUP i pokretanje javne rasprave.** Pored toga, potrebno je prikupljanje podesnih novčanih sredstava i odabir odgovarajućeg ljudskog kapitala. Glavni cilj u ovom odeljku rada je da ponudi model organizacione strukture prevencije kriminala u Srbiji u kome bi glavnu ulogu imali **Nacionalni savet za prevenciju kriminala i timovi za prevenciju kriminala.**

<sup>11</sup> Pogledati: Istraživanje javnog mnjenja o reformama policije u Srbiji iz novembra 2009. godine. Dostupno na: <http://www.mup.sr.gov.yu/cms/resursi.nsf/OEBS-Istrazivanje.ppt>.

**Nacionalna strategija prevencije kriminala trebalo bi da ponudi rešenje o osnivanju timova za prevenciju kriminala koji deluju u okviru MUP.** Timovi bi redovno podnosili Nacionalnom savetu izveštaje i procene, i u radu bi se oslanjali na njegove analize i savete. **Time bi Nacionalni savet dobio ulogu glavnog savetodavnog, koordinacionog i nadzornog (procena rada timova) tela u prevenciji kriminala.**

U stvaranju institucionalnog okvira prevencije kriminala koristimo **divizioni i projektni model**, kao oblike tipskih modela organizacione strukture. Smatramo da su pomenuti modeli pogodni zbog nekoliko razloga. Divizioni model koristimo zbog njegove mogućnosti da se primenjuje na velika tela poput MUP, gde su tzv. divizije (u našem slučaju timovi) relativno nezavisne teritorijalne jedinice. Ovim modelom omogućava se decentralizacija delovanja i centralizacija nadzora i kontrole delovanja. Projektni model organizacione strukture u kreiranju institucionalnog okvira prevencije kriminala koristimo zato što podrazumeva: izgradnju složene i celovite organizacione strukture; da su ciljevi i prioriteti delanja tela jasno definisani;<sup>12</sup> veliku obimnost projekta, kao i značaj za društvo; da su neke činjenice delovanja nemerljive i/ili da su rezultati vidljivi nešto kasnije.

Polazeći od mišljenja da se kriminalitet pojavljuje na lokalnom nivou, u većim, ali i manjim gradovima, dolazimo do stava da su najučinkovitije politike prevencije upravo one koje se sprovode na **lokalnom nivou**.<sup>13</sup> To je istaknuto i u Komunikaciji između Evropske komisije, Saveta i Evropskog parlamenta, kao i u odluci Saveta o osnivanju Evropske mreže za prevenciju kriminala od 30. novembra 2009. godine.<sup>14</sup> Još jedan razlog koji govori u prilog tome da bi izgradnja institucionalnog okvira prevencije kriminala trebala da bude **decentralizovana** je taj da su jedino merljivi rezultati na polju prevencije kriminala postignuti prilikom sprovođenja projekta „Policija u lokalnoj zajednici“ i to u Kragujevcu, Novom Sadu, Bujanovcu i još u nekim drugim gradovima, kako je istaknuto u Polaznom okviru.<sup>15</sup>

Naše rešenje podrazumeva da timovi deluju u okviru regionalne podele države prema Zakonu o regionalnom razvoju iz 2009. godine.<sup>16</sup> Takođe, formiranje timova predstavlja početni korak projektnog modela organizacione strukture i u skladu je sa divizionim modelom. Na teritoriji Srbije aktivno bi delovalo **sedam timova za prevenciju kriminala** koji bi svoje aktivnosti sprovodili u Regionu Vojvodine, Beogradskom regionu, Zapadnom regionu, Istočnom regionu, Centralnom regionu, Južnom regionu i Regionu Kosova i Metohije.

<sup>12</sup> Ova dimenzija je ispunjenja jer su ciljevi i prioriteti jasno i taksativno navedeni u odeljku dva Polaznog okvira Nacionalne strategije prevencije kriminala.

<sup>13</sup> Dr Slaviša Vuković, docent na predmetu „Prevencija kriminala“, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, intervju, 9. februar 2010. godine.

<sup>14</sup> „Crime Prevention in the European Union“, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COM(2004) 165 final, Brussels, 12.3.2004; „Council Decision setting up a European Crime Prevention Network (EUCPN) and repealing Decision 2001/427/JHA“, 2009/902/JHA, 30.11.2009. Ovom odlukom Saveta poništena je prethodna odluka iz 2001. godine.

<sup>15</sup> Pogledati: Dave Melish, Zoran Đurđević, „Rezultati evaluacije projekta policija u lokalnoj zajednici i bezbedna zajednica u Srbiji“, *Nauka, bezbednost, policija*, Vol. IX, No. 2-3, 2004, pp. 215-236.

<sup>16</sup> „Zakon o regionalnom razvoju“, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 51/09, čl. 5. (Prvobitno, postojala je ideja o formiranju timova za prevenciju kriminala u svakoj područnoj policijskoj upravi. Od ideje se odustalo zbog prevelikih finansijskih troškova i otežane, može se reći i nemoguće horizontalne koordinacije između 27 timova.)

Predlažemo da sedište svakog tima bude u najznačajnijoj policijskoj upravi u regionu.<sup>17</sup> Opisanom teritorijalnom strukturom dobijamo decentralizovanu strukturu gde bi svaki tim sprovodio svoje aktivnosti u odgovarajućem regionu.

Svaki tim bi bio sastavljen od pet članova – predstavnika policije, lokalne samouprave, centra za socijalni rad, osnovnih i srednjih škola i lokalne organizacije civilnog društva. **Predlažemo da koordinator tima bude načelnik jedne od policijskih uprava u regionu.** Sastav Nacionalnog saveta bi trebalo da bude drugačiji zbog njegove specifične uloge kao glavne koordinacione i nadzorne jedinice. Savet bi bio sastavljen od pet članova, i jedan od tih članova bi isključivo bio zadužen za praćenje pretpristupnih fondova Evropske unije, bespovratne pomoći međunarodne zajednice, donacija i drugih vidova pomoći projektima prevencije kriminala. **Glavni koordinator Nacionalnog saveta, a time i timova, bi imao visoku poziciju u MUP.** Jedna od uloga koordinatora Nacionalnog saveta je i organizovanje redovnih sastanaka sa predstavnicima ministarstava finansija, za državnu upravu i lokalnu samoupravu, prosvete, omladine i sporta, zdravlja, rada i socijalne politike i kulture sa cijem konkretizacije mera prevencije kriminala na nacionalnom nivou. Sa ciljem da se efikasnije sprovedu programi prevencije kriminala, glavni koordinator bi trebao da omogući rešenje, u slučaju da je neki drugi tim za prevenciju kriminala aktivniji u iniciranju i sprovođenju programa prevencije, mogućnost da taj tim preuzme ulogu i da predstavlja „pogon“ prevencije kriminala u Srbiji. Time bi ostali timovi dobili odgovarajuće smernice delovanja, ali istovremeno težili ka stvaranju novih ideja prevencije kriminala.

Iako bi svaki tim delovao samostalno, nužno je da se uspostavi dovoljna i razređena **horizontalna koordinacija** između timova. Time bi se poboljšala razmena informacija između aktera, koja je naročito važna nakon završetka projekata za prevenciju kriminala, odnosno njihove evaluacije. Prvo, potrebno je uspostaviti odgovarajuću saradnju između timova „regiona suseda“, jer su prema stepenu razvijenosti ti regioni isti ili slični, te se javljaju podjednaki uzroci kriminalnog ponašanja. **Posebnu ulogu u razmeni informacija između regiona imaju koordinatori timova, odnosno načelnici područnih policijskih uprava.** Drugo, između svih timova potrebno je uspostaviti odgovarajuće procedure komunikacije, kao i organizovanje sastanaka dva puta godišnje. Predlažemo da se prvi sastanak organizuje u regionu sa najviše rezultata, a drugi sa najmanje realizovanih ciljeva i prioriteta. Time bi se rezultati uporedili i uvideli bi se nedostaci i vrline, i ponudila moguća rešenja ili pravci delanja za budućnost.

Zadatak svakog tima na godišnjem nivou je izrada izveštaja i njegova prezentacija javnosti (pre svega svojoj lokalnoj zajednici), Ministarstvu unutrašnjih poslova i Vladi Republike Srbije. Poželjno je i predstavljanje Zajedničkog izveštaja, u čijoj bi izradi glavnu ulogu imao Nacionalni savet za prevenciju kriminala, Evropskoj mreži za prevenciju kriminala. Uspostavljanjem odgovarajućih odnosa sa Evropskom mrežom, stekao bi se uvid sa dobrom praksom država članica Evropske unije u prevenciji kriminala.

<sup>17</sup> Moguća rešenja su policijske uprave u Novom Sadu, Beogradu, Valjevu, Pirotu, Kragujevcu, Nišu i Prištini.



**Pronalaženje podesnih novčanih sredstava nužno je za efikasno sprovođenje aktivnosti Nacionalnog saveta i timova.** U tom smislu, podsticanje alternativnih načina finansiranja znači da u određenom vremenskom periodu finansiranje Nacionalnog saveta za prevenciju kriminala treba da pređe sa finansiranja iz budžeta na finansiranje iz različitih fondova. Napominjemo da je prema Pokaznoj listi projekata koji će biti finansirani od IPA Nacionalnog programa 2010 predviđeno više od petnaest miliona evra za različite vrste projekata koji ulaze u okvire prevencije kriminala. Dobijanjem statusa kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, ta sredstva će biti znatno veća.

Ovim načinom finansiranja želimo da izbegnemo postojeće prakse različitih tela savetodavnog karaktera koji deluju u Srbiji, tj. direktno finansiranje iz budžeta. Smatramo da prelazak s jednog sistema finansiranja na drugi omogućava, može se reći i zahteva, veću upornost zaposlenih u pronalaženju izvora finansiranja, podstiče inovativnost u izgradnji programa prevencije kriminala. Ovim se omogućava veće učešće organizacija civilnog društva iz cele Srbije kroz stvaranje i sprovođenje zajedničkih programa prevencije, tj. stvara se dijalog koji je nužan za ovakvu vrstu problema. Ipak, u prvim godinama rada Nacionalnog saveta i timova potrebna je podrška Vlade Republike Srbije, kao i ostalih ključnih političkih aktera.<sup>18</sup>

Dodatni razlog za podsticanje novih ideja u timovima je rešenje, koje se i predviđa projektnim modelom organizacione strukture, da se timovi raspuštaju, tj. prestaju sa radom nakon završetka projekta i realizacijom utvrđenih ciljeva. Smatramo da je to i odgovorajuće rešenje i za timove za prevenciju, jer ako rezultati timova i njihovi izveštaja nisu zadovoljavajući, ili pak ne postoji interes za stvaranje inovativnih programa prevencije kriminala, ne vidimo razlog za postojanje takvog neefikasnog tela. To ne znači da završavanjem jednog programa i njegovom evaluacijom nužno se raspušta tim za prevenciju kriminala, **već se ljudski kapaciteti usmeravaju na nova rešenja i programe, pri čemu su iskustva i dileme koje su se pojavile tokom sprovođenja prethodnih veoma značajni.** Isto tako, projektni model omogućava da se dodatni broj ljudi zaposli u fazi sprovođenja programa prevencije, čiji će se dohodak isplatiti iz budžeta konkretnog projekta, a ne iz državnog.

U projektnom modelu ključnu ulogu imaju **ljudski resursi.** Zbog toga je veoma važno da su kriterijumi izbora jasni i precizni, i da se u potpunosti primenjuju prilikom izbora (članova/zaposlenih). Potrebno je da se u timovima za prevenciju kriminala nalaze stručnjaci iz ove oblasti. Izgradnja ljudskih kapaciteta je isto tako značajna. **Timovi za prevenciju kriminala trebalo bi od početka svog rada da pokrenu programe volontiranja i stažiranja za đake osnovnih i srednjih škola, kao i sa studentima.** Time se izgrađuju budući kapaciteti, ali i ostvaruje direktni kontakt sa glavnom ciljnom grupom – mladima, i uvid u glavne probleme, odnosno uzroke kriminalnog ponašanja mladih. U tom poslu, potrebno je uspostaviti i odgovarajuće kontakte sa kancelarijama za mlade sa ciljem podsticanja mladih u kreiranju i sprovođenju programa prevencije kriminala kod mladih, kao i sa opštinskim savetima za

<sup>18</sup> Ova podrška nije samo finansijska, već se odnosi i na proces izrade, usvajanja i sprovođenja Nacionalne strategije prevencije kriminala, pokretanje javne rasprave i zagovaranje za stvaranje Nacionalnog saveta za prevenciju kriminala. Ponavljamo, nužno je da se prevencija tumači kao ključna dimenzija vođenja jedne politike.

bezbednost. Poželjno je i da podmladak političkih stranaka na lokalnom nivou ima značajnu ulogu u sprovođenju akcija prevencije kriminala.

### **„Krenuti nekud, uraditi nešto, razgovarati sa nekim“**

Naslov poslednjeg odeljka predloga praktične politike je slogan poslednje strategije integracije mladih u Velikoj Britaniji iz 2007. godine.<sup>19</sup> Slogan nas upućuje da je potrebno krenuti sa izgradnjom institucionalnog okvira prevencije kriminala u Srbiji – izradom Nacionalne strategije prevencije kriminala. Time bi započeli diskusiju o sprečavanju kriminalnog ponašanja i prevenciji kriminala u Srbiji. Stvaranjem Nacionalnog saveta za prevenciju kriminala i izgradnjom timova počeli bi da „razgovaramo“ o problemu i načinili početni korak u suzbijanju kriminalnog ponašanja.

Sociolozi Renato Matić sa Više policijske škole i Anita Groznica sa Filozofskog fakulteta u Zagrebu su veoma dobro primetili da postoji „opredeljenost za kriminal kao prihvatljiv i jednostavan put kojim se relativno bezopasno, bez neprihvatljivih ili čak ikakvih sankcija, ostvaruju željeni ciljevi“ i da se sve države zapadnog Balkana kreću u tzv. „začaranom krugu kriminala“ pod kojim se podrazumeva „stanje u kome se borba protiv kriminala uporno pokušava voditi onom istom logikom koja je i omogućila njegov razvoj (kalkulacija troškova i koristi usklađena s parcijalnim i individualnim nasuprot zajedničkim i opštim interesima)“.<sup>20</sup>

Sloganom iz Velike Britanije želimo da apelujemo na akciju, na izlazak iz „začaranog kruga kriminala“. Svesni smo da je za realizaciju takvog ambicioznog cilja potrebno dosta vremena ali potrebno je krenuti odnekud.

<sup>19</sup> Maggie Blyth, Enver Solomon (eds), *Prevention and youth crime: Is early intervention working?*, Centre for Crime and Justice Studies, Bristol, 2009. p. 14.

<sup>20</sup> Renato Matić i Anita Groznica, „Hrvatsko društvo i začarani krug kriminala“, *Revija za sociologiju*, Vol XXXIX, No. 3, 2008. pp.145–159.

## Preporuke:

### Strateški pristup prevenciji kriminala

- Neophodno je da Ministarstvo unutrašnjih poslova, a posebno Odeljenje za organizaciju, prevenciju i rad policije u zajednici u saradnji sa Biroom za strateško planiranje, nastavi rad na izradi i usvajanju Nacionalne strategije prevencije kriminala pokretanjem javne rasprave i predstavljanjem glavnih nalaza strategije poslanicima Narodne skupštine Republike Srbije (naročito Odboru za odbranu i bezbednost), organizacijama civilnog društva i stručnoj akademskoj javnosti. Time bi se omogućilo učešće i poslanika i civilnog društva u izradi, pri čemu bi strategija dobila na kvalitetu.
- Pre toga, potrebno je da se Vlada obaveže da organizuje javne rasprave u procesu usvajanja nacionalnih strategija. U tu svrhu neophodno je uvesti izmene Poslovnika Vlade po kome je javna rasprava obavezna u pripremi zakona, a prema odluci Vlade o izmenama i dopunama Poslovnika javna može biti organizovana onda kada je reč o strategijama razvoja.
- Odeljenje za organizaciju, prevenciju i rad policije u zajednici bi trebalo, nakon usvajanja Nacionalne strategije prevencije kriminala, da izradi akcioni plan u kojem bi se definisali koraci za sprovođenje Nacionalne strategije prevencije kriminala i stvaranje Nacionalnog saveta za prevenciju kriminala, najkasnije šest meseci od dana usvajanja Strategije.
- U izradi i sprovođenju Nacionalne strategije prevencije kriminala neophodno je da se poboljša koordinacija između Ministarstva unutrašnjih poslova, a posebno Sektora za finansije, ljudske resurse i zajedničke poslove sa Ministarstvom finansija, koje je ključno u smislu dugoročnog planiranja, a koje je neophodno za efikasnu prevenciju kriminala.

### Nacionalni savet i timovi za prevenciju kriminala

- Potrebno je da Odeljenje za organizaciju, prevenciju i rad policije u zajednici u saradnji sa Kriminalističko-policijskom akademijom i organizacijama civilnog društva izgrade konkretni plan za stvaranje prvog tima prevencije kriminala. U tu svrhu neophodno je iskoristiti ljudske kapacitete koji su već radili u izradi Nacionalne strategije prevencije kriminala. Glavni koordinator procesa izgradnje prvog tima bi trebao da bude načelnik Odeljenja za organizaciju, prevenciju i rad policije u zajednici.
- Glavni koordinator u saradnji sa Upravom za ljudske resurse, Upravom za stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje i nauku, kao i sa stručnjacima iz Kriminalističko-policijske akademije, trebalo bi da izvrši izbor izvršilačkih mesta u prvom timu (npr. u Beogradskom regionu) za prevenciju kriminala.
- Nakon izbora kandidata za izvršilačka mesta, potrebno je pronaći odgovarajući prostor za rad, kao i informatičku i tehničku opremu. Konferencijom za štampu i daljom promocijom

potrebno je započeti rad tima za prevenciju kriminala kako bi javnost bila upoznata sa radom novog tela. U tu svrhu potrebno je izgraditi veb sajt i odštampati kratku brošuru o prioritetima Nacionalne strategije prevencije kriminala.

- Na početku rada prvog tima za prevenciju kriminala potrebno je da se izradi tipologija i baza podataka o mehanizmima prevencije kriminala u Evropi; identifikovati prioritetne oblike kriminala u Srbiji i najugroženije grupe u društvu; početi rad na izradi vodiča, odnosno metodološkog okvira prevencije kriminala u Srbiji za ostale timove.

## ULOGA POLICIJE U SPREČAVANJU NASILJA NA SPORTSKIM PRIREDBAMA

Autor: JAN LITAVSKI  
istraživač, Forum za bezbednost i demokratiju

*Zakon o izmenama i dopunama zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, Zakon o izmenama i dopunama krivičnog zakonika, Savet za sprečavanje nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, kao i Akcioni plan za sprečavanje nasilja u sportu predstavljaju mere koje su donete kao nastavak procesa reforme policije.<sup>21</sup> Ovim postupcima se želi definisati uloga Ministarstva unutrašnjih poslova u sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim terenima, detaljnije je uređena saradnja redarskih službi sa policijom, i pružaju se veće mogućnosti policiji za prevenciju nasilja. Cilj ovog rada je da ukaže na spremnost i odlučnost policije da se suprotstavi nasilju na sportskim terenima, kao i na potrebu saradnje između policije, organizatora sportskih priredbi i civilnog društva. Takođe, u cilju uspešne prevencije nasilja na sportskim priredbama potrebno je ukazati na neophodnost regionalne i interresorne saradnje u okviru ministarstva.*

### Osnovne napomene

- Zbog nedovoljno uspešnih pokušaja države u borbi protiv nasilja na sportskim utakmicama tokom prošlih godina, Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP), zajedno sa organizatorima sportskih priredbi i organizacijama civilnog društva trebalo bi da preduzmu odlučne i sveobuhvatne akcije u prevenciji i rešavanju ovog problema.
- Pored već usvojenih gore pomenutih mera, MUP bi trebalo da usvoji Strategiju za borbu protiv nasilja na sportskim terenima, kao i da obezbedi sredstva za njenu implementaciju.
- Trebalo bi pružiti prednost preventivnim merama u odnosu na represivne prilikom suzbijanja nasilja na sportskim priredbama.
- Uspešna prevencija je jedino moguća prilikom saradnje MUP, organizatora sportskih priredbi i civilnog društva, kao i da je značajan faktor koji doprinosi suzbijanju nasilja na sportskim priredbama regionalna saradnja između ministarstava unutrašnjih poslova pojedinih zemalja.

<sup>21</sup> Zakon o izmenama i dopunama zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama dostupan je na: [http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta\\_detalji.asp?Id=778&t=Z](http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta_detalji.asp?Id=778&t=Z).

## Uvod

Sportski tereni, kao centri masovne nacionalističke histerije, nakon procesa raspada SFRJ su ostali da budu jednako upotrebljiva sredstva zloupotrebe. U takvom dugogodišnjem odnosu navijači su osuđeni da budu samo ukras visoko profitnog sportskog spektakla i političke zloupotrebe. Vera i posvećenost voljenim klubovima je krajem osamdesetih, sa porastom nacionalističkih težnji u svim sredinama bivše SFRJ, zadobila destruktivni oblik. Pojava organizovanih navijačkih grupa podudarila se sa trenutnim objedinjavanjem nacionalnih zajednica koje su se kretale u pravcu rata. U medijima su se slavili obračuni „naših“ navijača sa „njihovima“; navijači iz Beograda branili su čast Srbije po vozovima, na ulicama i tribinama Hrvatske (i drugih republika SFRJ), i obrnuto. Situacija je bila ponekad kulminirala do te tačke da su navijači bili korišćeni kao vojnici i plaćenici u građanskom ratu. Tokom ratnih godina, od strane državnih i privrednih struktura tolerisani i podsticani nacional-šovinizam, rasizam, na tribinama nadživeo je svoje tvorce i sve ono u šta je investirano godinama, danas se vraća sa kamatom. Poznavajući činjenicu da su na ovim prostorima tribine sastavni deo javnog političkog života, i da su deo prakse u kojoj su sadržana simbolička značenja koja se sa stadiona prenose na ulice i škole a može se reći da zadiru u najsitnije pore kako javne tako i privatne sfere, pogrešio bi svako ko bi ovaj problem zanemario.

Nasilje na sportskim priredbama postalo je jedan od glavnih problema sa kojima se suočava država Srbija. Do toga da se država našla u takvoj situaciji je doprinelo više faktora između kojih bi se mogli izdvojiti: neefikasnost ili nezainteresovanost policije da deluje po ovome pitanju u proteklim godinama kada je delovanje policije bilo opterećeno drugim faktorima, nedostatak koordinacije i saradnje između policije, organizatora sportskih priredbi i javnosti, mediji – koji se u prethodnom periodu nisu kritički odnosili prema nasilničkom delovanju na sportskim priredbama, nepostojanje preventivnih mera kao što su kampanje koje promovišu i podstiču toleranciju na sportskim priredbama i drugi faktori.

Dosadašnji pristup policije koji se pre svega zasnivao na represivnim merama nije dao zadovoljavajuće rezultate u borbi protiv ove pojave. Umesto toga nasilje na sportskim priredbama je postajalo sve surovije i brutalnije i završavalo se surovim okršajima između policije i huligana bez vidljivih rezultata u pravcu opadanja nasilja. Ovakva situacija je kulminirala ubistvom francuskog navijača FK Tuluza, Brisa Tatona. Nakon ovog događaja država je krenula da se obračuna sa ovom devijantnom pojavom.

Uzimajući u obzir da nasilje na sportskim terenima nije odlika samo Srbije,<sup>22</sup> niti problem koji je karakterističan samo za nerazvijena post-konfliktna društva u tranziciji, već opterećuje i daleko bolje organizovana i razvijena društva poput engleskog, italijanskog, francuskog i drugih, borba protiv ovog problema predstavlja težak i komplikovan posao.

<sup>22</sup> Izjava Ivice Dačića, ministra unutrašnjih poslova. Pogledati: „Dačić: Nema samo Srbija huligane“, *B92*, 17. decembar 2009. godine, Internet, [http://www.b92.net/sport/u\\_fokusu.php?id=226&start=0&nav\\_id=398938](http://www.b92.net/sport/u_fokusu.php?id=226&start=0&nav_id=398938).

Ovaj rad ima za cilj da ukaže na važnost preventivnog planiranja i proaktivnog pristupa policije i organizatora sportskih priredbi, kao i da pokaže na važnost saradnje policije sa organizacijama civilnog društva a sve to u svrhu sprečavanja nasilja na sportskim priredbama. Jasno određivanje položaja i uloge policije u prevenciji nasilja na sportskim priredbama je od kritične važnosti za ovu delatnost, kao i saradnja policije sa organizacijama civilnog društva<sup>23</sup> i redarskom službom čija je uloga da pomogne policiji u održavanju reda i mira na sportskim priredbama.

### **Mere koje je država preduzela**

U cilju sprečavanja nasilničkog ponašanja na sportskim priredbama država je sprovela više različitih mera. U maju 2009. godine oformljen je Savet za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja u sportu čiji su članovi najviši državni predstavnici i sportski funkcioneri. Savet je u decembru iste godine usvojio predlog Akcionog plana za sprečavanje nasilja u sportu koji između ostalih mera podrazumeva i sledeće: šestomesečne seminare za sudije i tužioce i prisustvo javnog tužioca na sportskim priredbama.

U decembru 2009. godine donet je i Zakon o izmenama i dopunama o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama koji bliže definiše pojam nasilja i nedoličnog ponašanja, obaveze, odgovornost i saradnju istih sa službenicima Ministarstva unutrašnjih poslova, te se u tom smislu definiše pojam, organizacija i obuka redarskih službi kao jednog od ključnih aktera u prevenciji nasilja na sportskim terenima.

Istog dana Narodna skupština Republike Srbije usvojila je Zakon o izmenama i dopunama krivičnog zakonika.<sup>24</sup> Represivne odredbe Zakonika koje stupaju na snagu u uobičajenom roku (za razliku od odredbi na nivou koje će početi da se primenjuju istekom jednogodišnjeg roka) – posebno one o odgovornosti izvršilaca, vođa i organizatora grupe, visini zaprečenih kazni i odredbe o zabrani prisustvovanja sportskim priredbama, ukazuju na odlučnost države Srbije da se obračuna sa ovom vrstvom problema.

Od koristi prilikom borbe protiv nasilja na sportskim priredbama može da bude i prekogranična odnosno regionalna policijska saradnja. Republika Srbija je potpisala brojne regionalne ugovore kojima se želi podići regionalna saradnja policije na viši nivo a u tom kontekstu za pitanje kojim se bavi ovaj tekst posebno je značajna Konvencija o policijskoj saradnji u Jugoistočnoj Evropi čije su potpisnice Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Makedonija, Moldavija, Rumunija i Srbija. U njoj se između ostalog predviđa i da organi koji su odgovorni za sprovođenje zakona ugovornih strana po zahtevu pružaju uzajamnu pomoć u okviru svojih nadležnosti u vidu mera protiv pretnji po javni red i/ili bezbednost, prevencije, otkrivanja i istrage krivičnih dela. Zahtevi se mogu odnositi na razne stvari koje su

<sup>23</sup> Organizacije civilnog društva možemo definisati kao oblik samoorganizovanja građana radi ostvarivanja i/ili zaštite svojih određenih interesa i potreba. U ovu grupaciju spadaju raznoroda udruženja građana, medijski sindikati, obrazovne institucije, istraživački instituti, grupe za pritisak, verske zajednice, sportska udruženja itd.

<sup>24</sup> Zakon o izmenama i dopunama krivičnog zakonika dostupan je na: [http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta\\_detalji.asp?Id=777&t=Z#](http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta_detalji.asp?Id=777&t=Z#).

u konvenciji nabrojane ali između ostalog zahtev se može odnositi i na „saradnju i razmenu informacija u vezi sa kontrolisanjem mase na javnim okupljanjima“.<sup>25</sup>

### Represivne mere

Srpsko zakonodavstvo u represivnim merama odlučno prati engleski model. Propisana je zatvorska kazna od šest meseci do pet godina uz koju se kumulativno izriče i novčana kazna za krivično delo nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi. Biće ovog krivičnog dela bliže je opisano u Izmenama i dopunama krivičnog zakonika, dok su aktivnosti koje se prepoznaju kao nasilničko ponašanje mnogostruke. Ukoliko je ovo delo izvršeno od strane grupe, izvršilac se kažnjava zatvorom od jedne do osam godina dok se vođa grupe može kazniti zatvorom od tri do dvanaest godina. Posebna mera koju ovaj zakon propisuje je zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama.<sup>26</sup>

Analizom odredbi dva krivično-pravna sistema, engleskog i srpskog dolazi se do zaključka da domaće krivičnopravne norme nezaostaju za engleskim modelom ni u visini zaprečenih kazni ni kada su u pitanju posledice nasilničkog ponašanja. Ovim zakonom se takođe propisuju određena ovlašćenja redarskoj službi, koja ima i tu mogućnost da pod određenim uslovima propisanim zakonom može da upotrebi silu i da udalji lice koje se nedolično ponaša na sportskoj priredbi.

Milan Škulić, profesor Pravnog fakulteta smatra da je naš Zakon o sprečavanju nasilja na sportskim događajima jedan od strožih u Evropi, ali je problem što su kazne različite od kazni u praksi. On navodi da su kazne koje se izriču bliže propisanom minimumu.<sup>27</sup>

### Preventivne mere

U smislu prevencije nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, organizator je dužan da obrazuje redarsku službu, dok se kao redar može angažovati samo lice koje je prošlo program obuke MUP.

U svrhu prevencije policija može da naloži grupama gostujućih navijača kretanje određenim pravcem prilikom dolaska odnosno odlaska iz sportskog objekta, takođe može da naloži organizatoru sportske priredbe otklanjanje uočenih nedostataka sportskog objekta ili propusta u organizaciji. Jednu od značajnijih preventivnih funkcija policije predstavlja i mogućnost zabrane ulaska na sportsku priredbu, odnosno udaljavanje iz sportskog objekta lica iz čijeg se ponašanja može zaključiti da je sklono nasilničkom i nedoličnom ponašanju. Policija

<sup>25</sup> Konvencija o policijskoj saradnji u Jugoistočnoj Evropi dostupna je na: <http://www.pccseesecretariat.si/libs/download.php?file=/8e068fd71d44e558d6cd45042cdcf006>.

<sup>26</sup> Zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama ne može trajati kraće od jedne niti duže od pet godina s tim što se vreme provedeno u zatvoru neuračunava u vreme trajanja ove mere. Ukoliko posle izdržavanja kazne zatvora izvršilac prekrši ovu zabranu sud ga može kazniti zatvorom od trideset dana do tri meseca.

<sup>27</sup> B. Marković, Z. Cvijić, „Protiv huligana pre engleskog modela sprovedite srpski zakon“, *Blic Online*, 13. oktobar 2009. godine, Internet, <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/115291/Protiv-huligana-pre-engleskog--modela-sprovedite-srpski-zakon-->.



takođe ima pravo da u cilju prevencije nasilja, pred sportskom priredbom izvrši pregled sportskog objekta na kome će se sportska priredba održati i ostvaruje uvid u organizacione pripreme.

U preventivne mere spada prikupljanje i obrada podataka o vođama navijačkih grupa, razmena podataka između različitih organizacionih jedinica policije, kao i kompletiranje krivičnih prijava protiv navijača ako su posedovali hladno i vatreno oružje ili narkotike.

U svrhu prevencije policija bi trebalo i da fokusira svoj rad u pravcu istrage veza između vlasnika klubova i navijača, tj. da li su i na koji način podsticali nasilničko ponašanje navijača.

Sastavni deo sportskog kulturnog stvaranja čine izvesni oblici „fer plej“ ponašanja i kulturni međuljudski odnosi. Međutim, u oblasti sporta, pod određenim uslovima, do izražaja dolaze i razne destruktivne potkulture i ponašanja suprotna opštoj sportskoj kulturi. Uzroci takvog ponašanja često su društveno-ekonomske i društveno-političke prirode. Zbog toga, ako država zaista želi da spreči nasilničko delovanje na sportskim terenima, onda mora da uzme u obzir i činjenicu da dobro upravljanje sektorom bezbednosti ne podrazumeva samo efektivno ostvarivanje represivnih, preventivnih i administrativnih mera, već zahteva i to da se u nadzor nad sprovođenjem tih mera uključe i nedržavni akteri.

Na ovaj način se, između ostalog, obezbeđuje i javni dijalog između države i građana, što može povećati poverenje građana u državne organe i policiju a samim tim to bi i doprinelo smanjivanju tenzija između policajaca i navijača na sportskim priredbama. Akteri javnog nadzora nad gore pomenutim merama bi nadasve trebalo da u sudejstvu sa državnim nosiocima kontrolnih ovlašćenja, doprinose očuvanju legitimnosti i legalnosti njihove primene. Pošto organizacije civilnog društva imaju, pre svega, nadzornu ulogu nad sektorom bezbednosti oni je vrše stalnim javnim tematizovanjem tema značajnih za bezbednost a u ovome slučaju nasilja na sportskim priredbama. To podrazumeva pisanje kritika, predloga, predstavki i pritužbi na rad policije po ovome pitanju. Na ovaj način bi se podstakla odgovornost policije prilikom rada na ovome pitanju.

Takođe, treba imati u vidu i to da organizacije civilnog društva predstavljaju jedan od izvora civilne ekspertize i one mogu pružiti stručnu podršku državnim institucijama tokom kreiranja i sprovođenja preventivnih i represivnih mera koje se odnose na sprečavanje nasilja na sportskim priredbama. Kao alternativni izvori znanja, organizacije civilnog društva mogu i treba da igraju važnu ulogu u obrazovanju policajaca i redara koji bi bili zaduženi za sprečavanje nasilja na sportskim priredbama.

### **Završna razmatranja**

Celokupno izlaganje ima za cilj da još jednom pokaže na problem nasilja na sportskim terenima i na kompleksnost njegovog rešavanja koje nije moguće postići samo primenom represivnih mera od strane policije, već zahteva sveobuhvatnu saradnju između policije,

organizatora sportskih priredbi i organizacija civilnog društva u iznalaženju što boljih preventivnih mera a u cilju suzbijanja nasilja na sportskim priredbama. Takođe, važan aspekt uspešne borbe protiv nasilja na sportskim priredbama predstavlja saradnja između različitih resora i organizacionih jedinica unutar policije.

Na kraju ovog teksta treba pokazati da postoji volja države da se obračuna sa nasiljem na sportskim priredbama i ostaje da vidimo u kojoj meri će to biti sprovedeno. Međutim, prilikom pravljenja plana za sprečavanje nasilja u sportu treba paziti da se jednostavno ne prepisuju odrebe zakona nekih drugih država. Treba stalno tražiti najdelotvornija sredstva koja moraju imati u vidu iskustva drugih ali moraju biti i prilagođena konkretnim uslovima date sredine.

Sve vrste kriminaliteta korespondiraju sa tipom društva i zato činioci zločina nisu isti jer zavise od sredine u kojoj se odvijaju. Istraživanje konkretnih uslova u kojima se kriminalitet odvija nezaobilazan je deo svake efektivne kontrole kriminaliteta. To je jedan od najsloženijih zadataka u kome nema pravolinijskog kretanja i žurbe.

**Preporuke:**

- Trebalo bi uspostaviti mehanizme obavljanja redovnih konsultacija MUP sa drugim državnim organima, predstavnicima građanskog društva i organizatora sportskih priredbi o prioritetima politike borbe protiv nasilja na sportskim priredbama. Takođe, trebalo bi razmotriti osnivanje stalnih konsultativnih tela sa organizacijama građanskog društva i organizatorima sportskih priredbi kako bi bilo moguće stalno usavršavati i prilagođavati Akcioni plan za sprečavanje nasilja u sportu.
- U okviru MUP trebalo bi usvojiti i objaviti Strategiju za borbu protiv nasilja na sportskim priredbama i obezbediti sredstva za njeno sprovođenje. U sklopu sprovođenja te strategije, treba podržati osnivanje i rad savetodavnih grupa građana na nivo mesnih zajednica, kao i rad integracijskih tela za saradnju policije sa organizatorima sportskih priredbi u svim opštinama u Srbiji.
- U okviru svoje nove komunikacione strategije, MUP bi trebalo da razvije i posebne kampanje kojima će povećati poverenje i apelovati na one grupe ljudi koje sprovode nasilje na sportskim terenima kao što su: adolescenti, navijači, omladina i dr.
- Trebalo bi dodatno razviti analitičke kapacitete kako bi policija imala što više informacija o počiniocima nasilja na sportskim priredbama, ovo bi pre svega omogućilo to da policija pređe na rad znanovan na znanju (eng. knowledge based policing). Osim razvijanja analitičkih kapaciteta pažnju treba posvetiti i saradnji i kordinaciji između različitih organizacionih jedinica i resora u okviru MUP a u cilju uspešne prevencije nasilja na sportskim terenima.
- Dopunom postojećih zakona kojima se reguliše nasilničko ponašanje na sportskim terenima potrebno je stvoriti pravnu osnovu za saradnju organizacija civilnog društva, organizatora sportskih priredbi i policije.
- Zakonskim odrebama potrebno je dodatno urediti nadležnosti, postupke, procedure i instrumente javnog nadzora nad sprovođenjem borbe protiv nasilja na sportskim priredbama od strane policije.
- U cilju transparentnosti rada policije u tretiranju navedenih problema, važno je sveobuhvatno informisati javnost i predstavnike civilnog sektora o sprovedenoj edukaciji i modernizaciji posebnih jedinica MUP, koje rade na prevenciji nasilja na sportskim priredbama.
- Potrebno je poboljšati mehanizme regionalne saradnje policije u borbi protiv svih oblika nasilničkog ponašanja na sportskim priredbama. Trebalo bi podsticati zajedničke akcije, saradnju stručnjaka, pripremanje i redovno ažuriranje zajedničke baze podataka o neredima na sportskim priredbama i njihovim izvršiocima, unapređenje saradnje tokom operacija i istraga u cilju prevencije i suprostavljanja neredima na sportskim terenima, planiranje i

spvođenje zajedničkih programa u oblasti prevencije nasilja, omogućavati uzajamne posete radi obuke i edukacije, razmenu iskustava i informacija između MUP zemalja u regionu.

## O AUTORIMA:

**Žarko Marković** je diplomirao na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. U okviru projekta „Podsticanje uključivanja civilnog društva u reformu policije“ Žarko istražuje zakonodavni okvir reforme policije.

**Saša Đorđević** je diplomirani politikolog za međunarodne poslove. Trenutno je na dvogodišnjim poslediplomskim studijama na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, na Evropskim studijama. U okviru projekta „Podsticanje uključivanja civilnog društva u reformu policije“ Saša istražuje reformu policije u kontekstu evropskih integracija.

**Jan Litavski** je diplomirao na Fakultetu bezbednosti. Trenutno je na poslediplomskim studijama na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, na smeru Međunarodna bezbednost. U okviru projekta „Podsticanje uključivanja civilnog društva u reformu policije“ Jan istražuje odnose između manjina u Srbiji i policije.